

Stichting
Vrijzinnigen
in Fryslân

Beweging voor eigentijds geloven

info

Vrij & Zinnig

Voorjaar 2026

Wees voorzichtig met je uitspraken

Woorden zijn machtige wapens,
die veel onheil kunnen stichten.
Zet met je tong nooit iemand in zijn hemd.
Maak met je grote mond nooit iemand klein.
Een hard woord, een scherp woord.
Het kan lang op de bodem van je hart blijven branden.
Er een litteken achterlaten.

Verdraag dat anderen 'anders' zijn;
anders denken,
anders doen,
anders voelen,
anders spreken.
Wees met je woorden mild en barmhartig.
Woorden moeten 'lichten' zijn.
Woorden moeten verzoenen, tot elkaar brengen,
vrede maken.
Waar woorden 'wapens' worden,
Staat men als vijanden tegenover elkaar.

Het leven is veel te kort
En onze wereld veel te klein
om er een slagveld van te maken!

Phli Bosmans

PASEN

Het woord 'Pasen', is uit het jodendom afkomstig, en wil zeggen: voorbijgaan. Het is het begin van een beweging.

Voor de joden is het een herinnering aan de uittocht uit Egypte, de Exodus, waar de dood voorbijging aan de huizen van de joden in Egypte, toen de farao tot een kindermoord had besloten. De dood ging voorbij en de joden konden wegtrekken. Dat is het joodse paasfeest. Voor de christenen is Pasen de conclusie dat het leven het wint van de dood. In de 'Opstanding van Christus' wordt die overwinning beleefd en gesymboliseerd. Die ervaring is een geloofservaring. Pasen is niet een verslag van werkelijke gebeurtenissen in tijd en plaats, maar een beleving van mensen, die Jezus na zijn dood als meester en leidsman hebben erkend en vastgehouden.

Als de volgelingen van Jezus willen zeggen, dat na de dood van Jezus hun meester voor hen duidelijker werd dan tijdens zijn leven, dan kunnen zij dat alleen uiten door een verhaal te vertellen, dat hij is opgestaan uit de dood.

Hij lééft, zeggen ze, ook al is hij gestorven!

Dat is een boodschap, want elk christelijk feest heeft een boodschap aan de volgelingen.

De vraag is: hoe ga je met die boodschap om?

De Amerikaanse schrijver Philip Roth vertelt in zijn boek 'Patrimonium' wat hij ervaart als hij bij het graf van zijn moeder staat. Hij schrijft: "Zelfs als je er in slaagt om daar de aanwezigheid van de gestorvene te voelen, ga je toch zonder haar weer weg. Ik denk dan: zij is weg en wij voorlopig nog niet. Maar thuis, in het normale leven kom ik haar tegen in de gewone dingen, wanneer ik aan haar denk".

In het evangelieverhaal van Marcus lezen wij dat het graf leeg is. In de grafkamer zit een engel, die zegt: Hij is hier niet. Ga weg van hier en ga naar Galilea; daar zult u hem zien.

Dat is precies hetzelfde als wat Philip Roth schreef over zijn gedachten aan het graf van zijn moeder.

De vraag wat er na de dood met ons gebeurt, is een vraag van alle mensen en van alle tijden.

Reeds in heel oude culturen, zoals die van Egypte, is de vraag aan de orde. Egypte ziet in het telkens opgaan van de zon het leven dat uit de dood voortkomt. Het motief van de opstanding, uit Egypte afkomstig, vindt men in verschillende godsdiensten terug. Het 'officiële christendom' (wat is dat?) verzet zich tegen min of meer psychologische interpretaties en legt het accent op het geloofs-feit van de

lichamelijke opstanding. Dat is het beginpunt van het christelijk geloof, zegt de kerk. Dat is juist voor zeer velen het grote struikelblok. Hoe kan men geloven in dergelijke tegen-natuurlijke zaken als een lichamelijke verrijzenis uit de dood? Wij zijn overigens in goed gezelschap, wanneer wij op onze eigen wijze Pasen willen gedenken. Immers Goethe schrijft in zijn Faust I (vs 765 vv), wanneer het koor der engelen zingt van de blijde boodschap dat Christus is opgestaan, waarbij Christus wordt voorgesteld als verlosser van de erfzonde waaronder het mensdom gebukt gaat:

Die Botschaft hör' ich wohl allein mir fehlt der Glaube; das Wunder ist des Glaubens liebstes Kind. Zu jenen Sphären wag' ich nicht zu streben...

(Ik hoor de boodschap wel, alleen, ik mis het geloof.

Het wonder is het liefste kind van het geloof;

ik waag het niet mijn ambitie op die gebieden te richten...)

Wat willen wij duidelijk maken met Pasen?

Gevolg geven aan de boodschap van Pasen wil zeggen, dat wij opgeroepen worden ons los te maken van het doemdenken en van de geestelijke onmacht die ons bedreigen.

Pasen is een hernieuwd omgaan met de werkelijkheid vanuit een innerlijke betrokkenheid op het leven en op de verantwoordelijkheid, die wij voor het leven dragen. Het is het opleven van het leven zelf in de natuur om ons heen; het is het opstaan uit een verlamd negatieve houding, die wij uit onmacht hebben aangenomen. Pasen is een exodus, een bevrijding uit de banden van onvrijheid en zinloosheid. Pasen is het voorbijgaan aan de duisternis ten einde het licht te doen prevaleren.

"Blijf niet staren op wat vroeger was.

Sta niet stil in het verleden:

Ik - zegt Hij - ga iets nieuws beginnen.

Het is al begonnen. Merk je het niet?"

(Huib Oosterhuis naar Jesaja 43:18)

PASEN

Er zat een engel bij het graf die zei:
Hij is hier niet; niet in de handgreep
van de tijd noch in een ver verschiet.
Die boodschap gaat de wereld door
een kans voor ieder leven;
in Galilea gaat Hij voor, Hij heeft zijn
woord gegeven.
Waar mensen leven voor elkaar
en met elkaar bestaan daar wordt het
nieuwe leven waar; daar is Hij opgestaan.
Dat zei die engel bij het graf.
Hij wees ook ons te gaan.
Het leven, sterker dan de dood leidt
tot een nieuw verstaan.

Dick A. Werner
“Op zoek naar de mens”

HOE VITAAL IS DE VRIJZINNIGHEID?

Tijdens een studiedag voor geestelijk verzorgers en voorgangers uit alle vrijzinnige denominaties bleek dat de vrijzinnigheid nog altijd barst van de energie. ‘Ik ben remonstrants predikant.’ ‘Ik werk voor de vrijzinnige protestanten.’

Tijdens de studiedag op maandag 9 februari klonken dit soort gesprekken regelmatig En juist tijdens die gesprekken bleek hoe vitaal de vrijzinnigheid nog

altijd is. Het programma zelf was divers en voorgangers werden op verschillende manieren creatief uitgedaagd. Door na te denken over toekomstige vormen van het christendom, maar ook door persoonlijke vragen: wat wil je bereiken? Wat is jouw utopie?

De vrijzinnige voorgangers gingen van workshop naar workshop. Ondertussen even wat halen bij de koffiebar en kennismaken met weer een nieuwe collega. Na de eerste vragen over de 'hokjes' gingen de gesprekken de diepte in: 'Wat doe jij in jouw gemeente? Wat wil je bereiken met je werk?'

De gesprekken toonden aan dat vrijzinnige voorgangers barsten van de creativiteit en in hun eigen geloofsgemeenschap op zoek zijn naar nieuwe vormen. Van voorgangers die plannen hebben voor het maken van een podcast, of in eigen beheer een inspirerend tijdschrift uitbrengen, tot predikanten die dankzij hun enthousiasme een kerk kunnen laten groeien. Er is enorm veel energie voor nieuwe projecten en ook moed om daar daadwerkelijk mee aan de slag te gaan.

In de huidige tijd is de leegloop van de kerken slechts één kant van het verhaal. De andere kant bestaat uit onder meer vrijzinnige voorgangers die geloven dat er altijd nieuwe mogelijkheden bestaan.

Karl van Klaveren

DE VRIJZINNIGE LEZING 2026 IN TEKEN VAN MIGRATIE EN THEOLOGIE

De discussie over de toegankelijkheid van Europa voor migranten is ook een theologische en daarin biedt de liberale theologie een onmisbare bijdrage. Dat is het thema van De Vrijzinnige Lezing door Ulrich Schmiedel. De lezing vindt plaats

op vrijdag 27 maart in de Geertekerk in Utrecht. Een reactie op de lezing wordt gegeven door Dorottya Nagy, hoogleraar aan de Protestantse Theologische Universiteit in Utrecht. De lezing en de studiemiddag die eraan vooraf gaat staan in het teken van migratie en de theologische uitdagingen die vluchtelingen met zich

meebrengen. Een vrijzinnige manier van denken en spreken over God is van belang is voor een migratie-ethiek, aldus Schmiedel.

Schmiedel is hoogleraar Global Christianities in Lund en was voorheen werkzaam in München en Edinburgh. Momenteel leidt hij een vijf jaar durend onderzoeksproject naar multireligieuze vluchtelingen hulporganisaties in Europa.

Over de lezing met als titel 'Vrijzinnigheid' as a Matter of Survival: Public Theology in the Age of Migration zegt Schmiedel: 'De grens rond Europa is een van de dodelijkste ter wereld. In veel landen concurreren politici en partijen om de strengste grensmaatregelen zodat ze mensen buiten kunnen houden die hun huis hebben moeten ontvluchten. Aan de grenzen van Europa vinden vrijwel dagelijks mensenrechtenschendingen plaats. In deze lezing wordt betoogd dat religie cruciaal is, zowel voor de constructie van de Europese grenzen als voor de kritiek daarop. De manier waarop religie in het publieke en politieke discours wordt gebruikt brengt de aloude botsing terug tussen de verdedigers en de verachters van de 'liberale' theologie – maar de inzet is nu veel hoger. Welke theologie de overhand krijgt in de publieke ruimte, bepaalt letterlijk wie een grensovergang kan overleven en wie niet.'

In de middag vindt, voorafgaand aan de lezing, aan de Protestantse Theologische Universiteit (PTHU) een studiemiddag plaats. Schmiedels theologie wordt besproken aan de hand van het boek Theologie in de publieke ruimte: Reflecties op het werk van Ulrich Schmiedel dat binnenkort verschijnt. Daarna zullen Rikko Voorberg en Hadje Sadjé met Schmiedel in gesprek gaan.

Rikko Voorberg is theoloog en publicist, bekend van onder meer de Vluchtkerk en de stichting 'We Gaan Ze Halen', waarmee hij in 2018 en 2020 vluchtelingen uit de kampen aan de randen van Europa wilde halen.

Hadje Sadjé is eveneens theoloog en activist. Hij promoveert aan de Universiteit van Wenen en legt zich toe op dekolonisatie, globalisme en niet-westerse theologie.

De studiemiddag vindt plaats aan de PTHU, Jansdam 14 in Utrecht, van 14.00 tot 17.00. De lezing vindt plaats in de Geertekerk, Geertekerkhof 3 in Utrecht om 20.00 uur. Deur open vanaf 19.30 uur. De voertaal is Engels.

Aanmelding voor de studiemiddag of de avondlezing kan via www.devrijzinnigelezing.nl De kosten bedragen € 25 voor de studiemiddag en €

15 voor de lezing (combi-deal voor € 35) met aangepaste prijzen voor studenten en minima.

De Vrijzinnige Lezing wil liberale theologie onder de aandacht brengen en reflecteren op vrijzinnige geloofshoudingen en -praktijken. Vrijzinnige gelovigen zoeken inspiratie in theologische literatuur en in natuur, kunst, mystiek en filosofie. Maatschappelijke betrokkenheid en aandacht voor ethische vragen staan voor velen hoog op de agenda. De Vrijzinnige Lezing biedt een breed podium voor discussie over deze thema's – via lezingen en interactieve werkvormen.

PASEN

Ik weet niet waar ik uw verrijzenis
het best kan vieren:
bij wierook of bij de appelaar
Zo vol bloesems die zijn takken sieren:
Ik weet alleen maar dat ik dankbaar ben,

Waant ieder lied en elke zonnestraal

Die nu heel even
Tussen regenvlagen licht komt brengen,
Ze zijn een teken van nieuw leven
Dat sinds uw dood ik als verrijzen ken.

Nu stel 'k geen vragen meer,
Maar stil U loven.
Hoe groot zijt Gij: een tuin vol tederheid
In geur en kleur en vrucht dit land te boven
En waar ik nooit meer aan uw liefde web.

Rosa Olaerts

COLUMN: WIJSHEID MET HOOFDLETTER

Predikant Karl van Klaveren vraagt zich af wat het verschil is tussen filosofie en theologie. En waarom we altijd onderscheid willen maken. Want is er niet iets dat boven alles uitstijgt?

De hokjes ‘theologie’ en ‘filosofie’ bestonden niet in de Oudheid. Een filosoof was geen academisch geleerde, maar een mens die wijsheid een plek gaf in zijn of haar eigen leven. Men schreef het met een hoofdletter, zoals in het bijbelboek Spreuken. In de Oudheid zag men Wijsheid of Logos als openbaring van God. “Wat voor een mens de grootste waarde of macht heeft, dat is zijn god,” zei Luther in een tafelrede. Als dat geld of techniek is, is dat je God. Wat heb je lief? Zo bezien is filosofie (letterlijk ‘liefde voor wijsheid’) ook theologie.

Tja, wat is theologie, wat is filosofie? Het zijn namen en hokjes. We delen de werkelijkheid graag op. Soms zijn er duidelijke scheidslijnen. In de politiek, maar ook filosofisch of theologisch. De ene waarheid is de andere niet. Het maakt uit of je God ziet als exclusief verbonden met een bepaald volk of een geslacht. Dergelijke godsbeelden hebben repercussies. Daarom is het goed dat het Nieuwe Testament ons van dit hokjesdenken heeft bevrijd en zegt dat er in Christus geen man en vrouw is, geen slaaf of vrije, geen jood of heiden. Rabbi Jeshua zag alle mensen als beeld van God, zoals de Thora al verkondigde op de eerste bladzijde.

Er is verschil, maar ook niet. Ik werd me daar ooit van bewust toen ik in Nepal was. Ik was op het platteland bij Kapilavastu, de plek waar Siddharta de Boeddha werd geboren. Ik keek om me heen en dacht dat ik in Nederland was. Zo vlak en groen was het. Het enige verschil was dat het rijstvelden waren. En toen ik later op een boerderij in Nepal kwam, voerde de lucht die ik rook me in gedachten terug naar mijn jeugd, toen ik vaak op een boerderij in Zeeland logeerde.

De wereld is overal anders, maar ook overal verwant. Die hokjes van ons bestaan niet. Het zijn dwarsverbanden in een ingewikkeld netwerk dat een precair ecologisch en filosofisch evenwicht vormt. Een in elkaar gevlochten werkelijkheid die we steeds anders benoemen, cirkelend om een geheim.

De Wijsheid roept. Ingevlochten in de barse werkelijkheid verheft ze haar stem en hoopt dat we eindelijk onze dwaasheid afleggen.

Karl van Klaveren

Predikant van de Houtrustkerk in Den Haag en de Adventskerk in Zoetermeer

KERKDIENTEN

Waarin Pastor Catrien Bos voorgaat:

22 maart	Friens	9.30 uur	5 ^e zondag veertigdagen
29 maart	Mantgum	10.00 uur	Palmpasen
2 april	Raerd	19.30 uur	Witte donderdag
5 april	Raerd	10.00 uur	Pasen
12 april	Ter Apel	10.00 uur	
19 april	Raerd	11.00 uur	
3 mei	Mantgum	10.00 uur	
17 mei	Idaard	9.30 uur	
24 mei	Raerd	11.00 uur	
31 mei	Hippolytushoef	10.00 uur	
7 juni	Raerd	10.00 uur	
14 juni	Ter Apel	10.00 uur	
21 juni	Raerd	11.00 uur	
28 juni	Friens	9.30 uur	

FEEST VAN DE GEEST

De Doopsgezinde gemeente Noordoostpolder doet dit jaar mee aan het Kunstproject Feest van de Geest.

In hun kerk hangen en staan tussen Hemelvaart en Pinkster 2026 de Kunstwerken van Mirriam Bouwmeester en Danielle Broekhuizen-Mazolla.

*In bijgaand artikel vertelt Mirriam al vast iets over haar kunst. Ook schreef ze een gedicht over het thema van deze editie van feest van de geest: **Elkaar Verstaan**.*

In mijn artistieke wandeling staan duurzaamheid en hergebruik centraal. Vanuit deze kernwaarden ontstaat een gelaagd beeld waarin figuratie, impressionisme en abstract expressionisme samenvloeien met een intuïtieve en naïeve verbeelding. Door oude en nieuwe technieken te combineren, geef ik vorm aan mijn innerlijke wereld waarin herinnering, materiaal en betekenis elkaar ontmoeten.

Mijn werk beweegt zich op het snijvlak van droom en realiteit en nodigt de kijker uit tot verstillings en reflectie. Twee thema's vormen een terugkerende bron van inspiratie: natuur en klimaat, en menselijk gedrag.

De impact van klimaatverandering en menselijke vervuiling ervaar ik als urgent. Wat nu nog zichtbaar is in het landschap, wil ik vastleggen — als een vorm van aandacht en behoud, in het besef dat dit evenwicht kwetsbaar is. Parallel daaraan onderzoek ik gedragspatronen en lichaamstaal: hoe houding, beweging en structuur betekenis dragen. Soms is de voorstelling direct herkenbaar, soms verschuilt de zeggingskracht zich in materiaal, ritme en symboliek.

Deze thema's zijn de basis van het creëer proces waar ik mij momenteel in bevindt. 'De Brug': tussen papier, doek en verf, tussen verleden en heden, tussen wat gezegd wordt en elkaar verstaan. Vanuit deze gelaagde achtergrond lopen meerdere processen naast elkaar. Zo werk ik aan een samenwerking rond het thema *Schaal*, waarin wordt onderzocht hoe het kleine groots kan aanvoelen en het grote juist intiem wordt. Tegelijkertijd verdiep ik mij in het thema *Elkaar verstaan*, waarin de verbinding tussen mens en natuur centraal staat. Ook het verhaal van onze Brugmedia-jaren krijgt steeds meer een beeldende vorm, mede gevoed door Klaziens column "*Wa'k wil zeg-gen*".

Voor dit werk maak ik onder meer gebruik van originele oude Brug-kranten, loden drukletters van mijn schoonvader en de oorspronkelijke 5 mm plakvellen waarop destijds kranten met een wax-apparaat werden gemonteerd. De fysieke arbeid, het ritme en de onverbiddelijke deadlines bij Hoekstra Emmeloord resoneren nog altijd in mijn werk. Alles bevindt zich in beweging. In deze ruimte van verbinden, groeien en herinneren ontstaat het nieuwe werk.

Dat dit werk nu wordt geëxposeerd in de Doopsgezinde Kerk in Emmeloord voelt bijzonder. Destijds ontmoetten mijn ouders elkaar op de Landbouw-Huishoudschool gingen naar de kerksoos in Emmeloord. Mijn moeder woonde aan de Espelervaart, mijn vader kwam uit een geselecteerd

boerengezin en woonden in Ens. Deze historische en persoonlijke verbinding maakt de tentoonstelling extra betekenisvol.

Een tweetal afbeeldingen toegevoegd en het gedicht.

met groet,

Mirriam Bouwmeester

MENS EN NATUUR

In het blad VRIJ ZINNIG van Groningse provinciale vereniging van vrijzinnige protestanten, kwam ik een uitgebreid artikel van Prof. Rick Benjamins (Hoogleraar namens VVP-Nederland aan de Protestantse Theologie) tegen waarin hij aan de hand van een aantal theologen de relatie tussen vrijzinnig en groen nader onderzoekt. Want er is (zelf-)kritiek nodig op vrijzinnige visies die de mens als heerser boven de natuur hebben geplaatst, maar de stelling dat mensen alleen maar deel van de natuur zijn, schiet ook tekort.

Ik beperk mij hier tot Benjamins' reactie op de Amerikaanse theologe Catherine Keller die in haar werk fundamentele kritiek heeft op het soort denken dat mensen op de hoogste trap van de natuur plaatst en hen daarmee eigenlijk tegenover de natuur stelt. De mens hoort niet bij de rest van de natuur. Daarin ziet zij de wortel van de milieuproblematiek en de wortel van een mens- en wereldbeschouwing die eigenlijk alleen maar tot problemen kan leiden. Zij heeft die houding heel scherp beschreven in haar boek *Political Theology of the Earth* van 2017.

Kortweg kun je zeggen: voor Keiler ligt het grote probleem van ons huidige denken bij de uitzondering. Wij maken in ons denken voortdurend uitzonderingen, waarbij degene die zich uitzondert macht wil hebben over datgene waarvan hij of zij zich onderscheidt. Wij zonderen ons af van de wereld, om vol te houden dat we macht mogen hebben over die wereld. Maar volgens Keiler horen mensen helemaal bij de wereld en staan ze niet boven de wereld. De grondfout van ons denken in uitzonderingen is dat we willen heersen en daardoor onze relaties bederven met de wereld en met anderen.

De denkvorm van de uitzondering trekt volgens Keiler door het hele westerse denken en de hele westerse theologie heen. Het is volgens haar juist de theologie geweest die op een bepaalde manier het denken in uitzonderingen op meerdere terreinen heeft gevoed en gesterkt. Niet alleen zondert de mens zich af van de natuur maar de uitzondering gaat verder. De witte mens zondert zich af van de rest van de mensheid, met als gevolg een geschiedenis vol racisme. In de theologie is Christus de uitzondering op alle mensen. Alle mensen zijn zondig en verloren, maar Christus vormt de grote uitzondering en kan als enige de verhouding met God weer herstellen. God, tenslotte, is afgezonderd van de wereld. Er zit een grote kloof tussen hemel en aarde.

Keiler stelt daar tegenover dat alles uit relaties bestaat. In haar denken is God simpel gezegd het geheel van alle relaties waaruit de wereld is opgebouwd. Denkers als Ritschl en Schweitzer en zelfs Jonas zijn voor haar niet radicaal genoeg. Zij zoeken naar een ethiek waarmee mensen zichzelf in het gareel houden, zodat ze zich niet te buiten gaan en het leven kapot maken. Maar het probleem zit dieper. De fundamentele fout is dat mensen zich van de wereld en het andere leven hebben afgezonderd. Mede omdat werd geloofd in een God die van de wereld afgezonderd was. Van dat denken moeten we af. God en wij zijn helemaal met de wereld verweven en wij moeten onze relaties met elkaar en met de wereld verbeteren door anders over onszelf te gaan denken.

Ik ga daarin ver met Keller mee. Maar ik vraag me wel af of de mens niet inderdaad een bijzondere positie inneemt in de wereld. Een mens moet de wereld niet willen beheersen, zoals Ritschl meende. Moraal heeft - anders dan Schweitzer misschien dacht - haar wortels wellicht in de biologie, zoals Frans de Waal betoogt. Maar daarmee is de bijzondere positie van de mens in de wereld, die wordt uitgedrukt met de begrippen 'geest' en 'vrijheid', niet ongedaan gemaakt. Die bijzondere positie verplicht mensen. Mensen zullen bijvoorbeeld op verantwoorde wijze dezelfde technieken, waarmee ze de aarde vervuild hebben, moeten inzetten om aan haar herstel te werken.

Groene theologie

Tot slot een korte opmerking over het boek Groene Theologie waarmee Trees van Montfoort in Nederland aandacht vroeg voor de ecologie. Daarvoor heb ik veel waardering maar ook heb ik de nodige kritiek. Van Montfoort neemt waar dat het

moderne denken een moeizame verhouding heeft tot de natuur, zoals Keiler en anderen zeggen dat de mens teveel heeft geprobeerd om de natuur te beheersen en te domineren. In haar betoog benadrukt ze dan 'het andere wereldbeeld van de Bijbel'. Daarin klinkt de suggestie door dat we beter Bijbels dan modern kunnen zijn. Als we teruggaan naar de Bijbel kunnen we onze moderne problemen oplossen.

Met die bijbelopvatting kan ik niet uit de voeten. De Bijbel is een boek van ruim tweeduizend jaar oud waarmee we niet zomaar over onze huidige wereld kunnen spreken. Het kent ook geen eenduidig beeld rond God, mens en wereld. Daarbij stelt Van Montfoort het probleem helaas ook niet scherp genoeg. De vraag van Keiler is namelijk of de Bijbel zelf, en vervolgens ook onze bijbeluitleg, niet in de hand hebben gewerkt dat wij God uitzonderden van de wereld en de mens uitzonderden van de natuur. Dan is de Bijbel minder groen dan gedacht en krijgen we daaruit niet zomaar mee wat ons vandaag de dag te doen staat.

In grote lijnen kan ik me vinden over Benjamins' gedachten over Keller en groene theologie. Toch blijft mij in deze het wringen. Benjamins stelt dat er toch een bijzondere positie van de mens in deze bestaat, uitgedrukt met de begrippen 'geest' en 'vrijheid'. Maar als de mens deel uitmaakt van de schepping en - feitelijk – evengoed een biologisch wezen is, waarom zouden anderen biologische wezens niet iets dergelijks kunnen hebben? Of is ons uitgangspunt of optiek zoals we naar de dingen kijken te eenzijdig.

Jaren geleden – ca. 35 jaar – heb ik t.b.v. mijn eindschrijft "van Heersen naar Beheren" bezig gehouden met de Proces Theologie van de Amerikaanse theoloog J.B. Cobb jr. Hierin gaat men uit dat niet alleen de mens, maar alles wat maar alles wat in de werkelijkheid verschijnt een subjectief karakter heeft. De werkelijkheid bestaat voor het procesdenken niet uit passieve, dode dingen,

maar uit gebeurtenissen die opgevat moeten worden als wordingsacten of momenten van zelfschepping. Zodra een dergelijk wordingsmoment voltooid is stolt de actuele gebeurtenis tot verleden.

Dit betekent dat elke gebeurtenis in de eerste plaats een binnenkant, een betrokkenheid op zichzelf heeft en daarom een intrinsieke waarde in en voor zichzelf bezit. Het procesdenken kent deze karakteristiek toe aan alle realiteit en niet alleen aan wezens met bewustzijn of zelfbewustzijn. Naast deze

betrokkenheid op zichzelf streeft de actuele entiteit ook doorwerking na in de toekomst, de zelfexpressie.

Hein Bergman

Alles hangt met alles samen. Wat er gebeurt met de aarde, gebeurt met de zonen en dochters van de aarde. De mens heeft het web van de aarde niet geweven. Hij is slechts één draad ervan. Wat hij met het web doet, doet hij zichzelf aan.

Uit de rede van Seattle

WIM JANSEN

Is God liefde? Of is het juist andersom: Liefde is God? En wat is het verschil? Wirn Jansen duikt er dieper op in.

God is liefde. Die kennen we! Zo goed dat het bijna sleets is. In recente artikelen en preken heb ik het omgedraaid en verkondigd dat de Liefde God is. Letterlijk beweerde ik: 'Het is niet zo dat er een wezen 'God' is met de eigenschap 'liefde', nee, de liefde is in zichzelf goddelijk, en kun je, als je wilt, God *noemen*.' Deze uitspraak ontlokte een toch vrijzinnige hoorder de opmerking: 'Dat is mij een brug te ver. Als je begint met de liefde blijft er niets van God over. Er is een wezenlijk verschil tussen 'God is liefde' en 'Liefde is God.'

De vermaarde theoloog Miskotte schijnt gezegd te hebben: 'God is liefde - maar dat mag je nooit omdraaien.' Wanneer iemand als Miskotte dat zegt moet je stevig in je schoenen staan om het tegendeel te beweren. Ik waag het er toch op. Ik kan namelijk niet anders meer.

Waarom niet?

Aanname

Mijn hoorder had gelijk: er is een wezenlijk verschil tussen 'God is liefde' en 'Liefde is God'. Die twee uitspraken zijn zeker niet inwisselbaar. Ik weet niet wat het argument is geweest achter Miskottes bewering, maar ik vermoed dat het te maken heeft met dat van mijn hoorder: 'Als je begint met de liefde blijft er niets van God over.'

Het zou kunnen, maar is dat erg?

De uitdrukking 'God is liefde' is theïstisch, d.w.z. gaat uit van de aanname dat er een 'wezen' God moet zijn. De liefde is dan een attribuut van dat wezen. Daar ligt nu precies voor veel mensen van nu een onneembare barrière. Je komt dan terecht in discussies uit het verleden over het al dan niet bestaan van God. Discussies die al snel ontaarden in - nooit sluitende - Godsbewijzen of evenmin

overtuigende speculaties als destijds de tekst op het bord langs de A4: 'Er is waarschijnlijk geen God, durf zelf te denken en geniet van het leven.'

Een formulering als deze laatste zegt overigens het nodige over het godsbeeld van wie dit heeft bedacht! Van welke kerk heeft die afscheid genomen?

Een andere barrière wordt opgeworpen door de aloude vraag van de theodicee: hoe kan een God die liefde is zoveel kw'aad en lijden toelaten? Op die vraag is nog nooit een bevredigend antwoord gevonden. En met de bewering dat 'God liefde is' zal die vraag blijven opduiken. Hij is er onlosmakelijk mee verbonden.

Ervaring

In beide vragen heb ik als theoloog lange tijd mijn partijtje meegeblazen. Tot ik erachter kwam dat ik zelf eigenlijk nooit bij de aanname van 'het bestaan van een God' begonnen ben. Vanaf mijn vroegste jeugd was het de *ervaring* die mij leidde naar het woord 'God'. Nota bene, niet naar een wezen 'God' maar naar het woord 'God'. Welke ervaring?

In mijn puberteit betrof het vooral schoonheidservaringen. Het overweldigende, felle geel en de zoete geur van een bloeiend koolzaadveld in mei. De zon die als een zacht rode schijf onderging achter de nevel. Morgenlicht in de zomer... Later werd het meer innerlijk. Onbestemd heimwee. Een plotseling gevoel van intense vrede. Een stil verdriet dat bijna overging in blijdschap. En nog weer later?

Onmiskénbaar de liefde.

Wat gebeurde er dan?

Kenmerkend voor al die ervaringen was het *overstijgende*. De verwondering, de ontroering, de verrukking - alle gemoedsaandoeningen die overvloeien in lofprijzing. In het uitroepen van het enige woord dat daar uitdrukking aan geeft: God!

Zo is mij uiteindelijk de Liefde als het ultiem overstijgende overkomen. Het alles te boven gaande. De top over de top van het mens zijn. Zowel de erotische liefde - die zeker! - als ook wat ik 'mystieke liefde' ben gaan noemen: het innerlijke vuur, de gloedvolle energie die de ziel verwarmt en verlicht.

Het is de ervaring van de Liefde die het woord 'God' genereert in de orgastische verzuchting: mijn God!

De discussies voorbij

Deze ultieme ontroering van de Liefde - als overstijgend Fremdkörper in de evolutie - behoeft geen aanname bij voorbaat, geen vooronderstelling van een Opperwezen ergens in het universum. En ontwijkt zodoende de theïstische klippen die voor de moderne mens onaanvaardbaar zijn. Vanuit de Liefde

redenerend, dus vanuit de *ervaring*, heb je niet eerst een 'Godsbewijs' nodig. De Liefde is het heilige, het transcendente, het 'meer' - en zij is voorhanden, een verifieerbare werkelijkheid die ook voor de moderne mens een werkelijkheid is. En voor de meeste mensen ook de meest relevante en hoogste werkelijkheid.

Van daaruit kan je wel uitkomen bij het woord 'God', maar dat hoeft niet. In de theologie noemen we dat *anatheïsme*: voorbij aan zowel theïsme als atheïsme. Het woord 'God' is weer wat het

oorspronkelijk was: metafoor voor een onbenoembare, overstijgende werkelijkheid. Met het relativeren of zelfs het verdwijnen van het woord 'God' wordt de werkelijkheid waarnaar dat woord verwijst niet aangetast, maar komt juist beter aan het licht. Wordt namelijk niet langer gehinderd door een verplichte aanname noch door de vraag van de theodicee. Ook deze klip wordt omzeild. Er is immers geen sprake meer van een almachtige God die in de spagaat gehouden wordt tussen het kwaad en de liefde.

De Liefde, de scheppende Liefde, is God - en die kan niet verantwoordelijk zijn voor het kwaad. Dat is een heel andere manier van spreken over God dan we vanuit de traditie gewend zijn, een manier die wel eens heel bevrijdend zou kunnen zijn voor mensen van nu. Toen ik enkele jaren geleden in Middelburg hierover een druk bezochte lezing hield bleek dat ook. Veel van de aanwezigen reageerden echt opgelucht en zagen zagezegd weer mogelijkheden voor God. Of, zoals de Ierse priester Richard Kearny het noemt: *returning to God after God*. God voorbij God, want voorbij aan de zinloze discussie over het bestaan van God en aan de onoplosbare vraag naar het kwaad en het lijden in de wereld.

Getuigen

Natuurlijk hoeven mijn kritische hoorder en de lezers dezes dit niet aan te nemen van ene Zeeuws Vlaamse boerenzoon die ook nog Jansen heet, maar misschien willen ze er wel eens over nadenken vanwege onderstaande getuigen. Want natuurlijk is het niet nieuw. Ik begon met Miskotte op te voeren die waarschuwde voor de omkering, maar er zijn andere plaatsen en namen die de omkering juist ondersteunen.

Zelfs in het Oude Testament vinden we God achteraan als soortnaam.

Bijvoorbeeld Psalm 100:3, die spreekt van 'JHWH, die is God' - is daarin geen sprake van eenzelfde 'anatheïstische omkering'? JHWH, de ervaren openbaring van een ■stem', die je God *noemt*?

Ook Paul Tillich heeft dit in de vorige eeuw al aangekaart: 'Als het woord (God) voor u niet veel inhoud heeft, vertaal het en spreek van de diepte van uw leven, van de bron van uw wezen, van uw einddoel, van wat u zonder enig voorbehoud ernstig neemt. Om dat te kunnen moet u wellicht alles vergeten wat u gewoontegetrouw over God hebt geleerd, misschien zelfs het woord zelf.'

Etty Hillesum worstelt met het Godwoord en komt vaak intuïtief tot de anatheïstische omkering. Op meerdere plaatsen in haar dagboek komen we het zinnetje 'noem ik God' tegen en dan doelt ze op het onbenoembare in haar diepste wezen. Het woord 'God' als toespitsing van liefde, licht, ruimte, rust in haarzelf. Met als meest bekende voorbeeld het prachtige, door mij vaak geciteerde: *'Dat allerdiepste, allerrijkste in mij, waarin ik rust, dat noem ik God.'*

Tenslotte de theoloog Eugen Drewermann die expliciet pleit voor de omkering: 'In plaats van een God van liefde als "Scheppergod" te vooronderstellen om de wereld te verklaren moeten wij juist de liefde als goddelijk vooronderstellen' Bovenstaande citaten effenen de weg naar een onbevangen en vrij gebruik van het Godwoord. Het Godwoord als poëzie, zoals daar ook in de momenteel veelbesproken term 'theopoëtica' sprake van is.

Zelf kies ik daarbij voor de ultieme lofprijzing van de liefde: Liefde is God.

Wim Jansen (Emeritus predikant)

JAN en zijn PIANO, EEN SCHEPSEL GODS

Kleine Jan woonde in het Noorden van Groningen. Ze hadden het heel arm en zijn papa besloot met het gezin te verhuizen naar Noord-Holland, waar hij meer kon verdienen.

Daar had Kleine Jan het heel goed naar zijn zin en ze waren ook niet zo arm meer. Hij lag elke avond, als het schemerde onder de tafel met zijn mondharmonica en

speelde de mooiste liedjes, want hij hield van muziek. Toen hij 12 was ging hij op de fiets naar de ULO-school in Medemblik. In de zomer, als het mooi en warm weer was, reed hij altijd langs een groot doktershuis, waar het raam open stond. En dan zag Jan een mooi meisje met lange haren achter een grote vleugel-piano hele mooie liedjes spelen. Dat vond hij prachtig en hij bleef altijd staan om te luisteren. Het liefste had hij zelf een piano of vleugel gehad, maar dat konden zijn ouders niet betalen. Toen dacht hij: als ik later groot ben en getrouwd dan koop ik een piano voor mijn kinderen.

Jan werd ouder, kreeg een lieve vrouw en 2 kinderen, een jongen en een meisje. Toen, op een dag kocht hij een piano. Dat vond vooral dat meisje heel erg fijn. En daar was Jan weer heel erg blij mee. Jan werd ouder en dat meisje hield maar niet op met pianospelen.

Toen was er een groot kerstfeest, waar Jan en zijn vrouw voor uitgenodigd waren. Het was wel een eind uit de buurt, maar Jan had inmiddels een auto, dus ze reden erheen. Op dat feest vertelde een hele aardig dame haar levensverhaal. Jan was helemaal verbaasd, want hij herkende dat verhaal een beetje. Toen ging hij naar de aardige dame toe en ze begonnen samen te praten. Wat bleek? Die aardige dame, was dus dat meisje met de lange haren, in dat doktershuis, achter die piano. Ze vertelde Jan, dat ze altijd geweten had, dat hij voor het raam stond te luisteren. Dat ze zelfs een beetje verliefd op hem was geworden. Jan kreeg er bijna tranen van in zijn ogen en ook de vrouw van Jan vond het een prachtig verhaal. Ze vertelde, dat ze directrice van een muziekschool in Friesland was geworden. Jan was verbijsterd. Hij vond dit het mooiste kerstkado, dat hij ooit had gehad!!!

Maar het verhaal was nog niet afgelopen. De aardige dame nodigde hen uit bij haar thuis. Zij speelde nog steeds heel veel piano en heeft toen speciaal voor Jan een mooi muziekstuk gecomponeerd. Toen kreeg Jan bijna weer tranen in zijn ogen.

Ze zijn nog vele malen bij de aardige mevrouw op bezoek geweest en het was altijd heel gezellig!

Maar het verhaal was nóg niet afgelopen!

De dochter van Jan, die maar bleef pianospelen, werd op oudere leeftijd een beetje krakkemikkig en kon niet zo goed meer lopen. Verschillende dingen lukten

niet meer helemaal, maar.....ze kon wél blijven pianospelen en toen is ze met die piano allerlei dingen gaan doen: zangeressen begeleiden, huisconcerten geven met andere mensen, een radiouitzending klassieke muziek presenteren. Ze kreeg het gewoon hartstikke druk op haar oude dag. En dat allemaal omdat kleine Jan zichzelf beloofd had, dat zijn kinderen een piano zouden krijgen! Wat was die dochter daar dankbaar voor!

Maar het verhaal is nóg niet afgelopen.

De dochter gooide in de buurt door een brievenbus een uitnodiging voor een kerst-piano-concert, althans, dat probeerde ze, maar ze was krakkemikkig en kon net niet bij de gleuf van de brievenbus. Toen zag de mevrouw in de keuken dat en opende de deur, waarna zij de uitnodiging in ontvangst nam. Die dame bleek dus Eva Vriend te zijn, de historica, die zulke mooie verhalen over de Noordoostpolder schreef en er zelfs een televisieserie over maakte met acteur Huub Stapel. Eva zou op het concert komen. Ze spraken en mailden later met elkaar.. Toen bleek ineens, dat Eva kleine Jan eigenlijk heel goed kende en veel met hem gepraat had. Ik heb haar toen het verhaal van Jan en de piano verteld. Eva smolt en heeft het in verkorte versie in een column in de Stentor geschreven! Wat zou mijn vader dat leuk hebben gevonden!! Want ja, kleine Jan was mijn vader Jan Wester en ik ben zijn dochter Henny. Hij heeft mij dit verhaal later verteld en ik heb het voor het eerst met kerst aan mijn kinderen en kleinkinderen verteld.

HENNY

VERKORT EVANGELIE

Nergens heb ik zo duidelijk gelezen hoe men op een moderne wijze een verkort evangelie kan geven als in het boek van Jacques Pohier 'als ik God zeg'. Deze Pohier is een Franse dominicaan, die vanwege dat boek door het Vaticaan werd veroordeeld. Op 3 april 1979 werd dit aan de auteur meegedeeld. Dat was alles. Het boek echter is - naar mijn mening - een juweel van oorspronkelijkheid en zeggingskracht.

Ik ben zo vrij om hier in dit boekje iets over te nemen, wat ik gemakshalve een verkort evangelie noem.

Dat gaat zo:

‘Het woord van God is vlees geworden. Maar wat hebben de mannen en vrouwen gezien die hem hebben gezien? Ze hebben een jood gezien, als kind of volwassene, zoon van Jozef en Maria. Hij leefde in Nazareth, met zijn broers en zijn neven, later zijn leerlingen en zijn vrienden, mannen en vrouwen. Ze hebben hem gezien, ze hebben hem gehoord, ze hebben hem aangeraakt, ze hebben met hem gegeten en gedronken, gefeest en gerouwd, ze hebben met hem rondgetrokken, met hem alles beleefd: de menigte, de hinderlagen, het bidden. Sommigen hebben een profeet in hem gezien, anderen wilden hem koning maken. Petrus en enkele anderen met hem hebben in hem zelfs de Messias herkend, de Zoon van de levende God. En toch hebben ze eigenlijk, zoals verschillende evangeliën regelmatig aangeven, pas werkelijk doorgekregen wie hij was, toen hij later voorgoed was heengegaan, na Pinksteren. Twintig eeuwen later kunnen we ons maar heel moeilijk voorstellen, dat Jezus voor de enige mensen, die hem werkelijk hebben gezien, een mens was: niets dan een mens.’

Dit stukje van Pohier opent onze ogen voor de meest waarschijnlijke werkelijkheid. Het is een gave om de zaken zo helder neer te schrijven, dat wij nu kunnen begrijpen, dat een mens zo groot kan zijn, dat men na zijn dood er toe komt Hem als de ware redder van de mensheid te zien, de Messias, of zoals wij zeggen: de Christus. Daarmee bedoelen we altijd nog dat Jezus van Nazareth aan het mens-zijn een beslissende wending gaf, waarbij niet het uiterlijke aanzien des persoons, maar de innerlijke geestelijke krachten vrij komen van waaruit de mens zinvol met anderen kan leven en aan dat leven een meerwaarde kan geven, die na de dood niet is uitgewist. Op zo’n manier heeft men de boodschap ervaren. Dat is de inhoud gebleven van datgene, wat na de dood van Jezus tot een wereldgodsdienst is uitgegroeid.

D.A. Werner
“Vliegen als een vogel”

TUSSEN DE REGELS

Tussen veel regel
leven vele dingen.
die, als mos tussen e tegels,
zachte lied'ren zingen.

Ranken,
rondom ragfijn draad,
danken:
een melodie vol overdaad,
die steeds opnieuw weer kan beginnen.
Luister! Weet dat ook dit bestaat.

*D.A.Werner
"Lenteliederen"*

VAN HET BESTUUR

Het bestuur is blij dat de redactie versterking heeft gekregen bij het samen stellen van ons nieuwsblad. Het geeft wat lucht bij de andere redactie leden.

Donateur zijn:

Iedereen die gaarne on kwartaal blad wenst te ontvangen kan donateur worden van onze Stichting.

Hetzij door middel van een donatie van € 30,- incl. toezending van ons blad en de provinciale bijeenkomsten.

Of:

Door middel van een donatie van minimaal € 60,- waarbij u naast ons blad en de bijeenkomsten, ook lid bent van de landelijke organisatie : Vereniging van Vrijzinnige Protestanten. (NL)

E-mail: st.vrijzinnig@gmail.com

Colofon

Samenstelling en redactie:

Dhr. H. Bergman
Mevr. M. de Haan - van Medevoort
Mevr. C. Bos - Switynk

Bestuur Stichting:

Dhr. R. Immink,
voorzitter
Mevr. M. de Haan - van Medevoort,
secretariaat
Dhr. H. Bergman,
penningmeester

Commissie van advies:

Mevr. T. Adema
Mevr. C. Tijsen

Pastoraat:

Mevr. Catrien Bos - Switynk
Harlingerweg 19 - a
8821 LD Kimsward
mail: gbos_ha42@msn.com
Tel: 0517 - 41 49 68
Mob: 06 - 50 40 80 82

Verschijnt 4x per jaar
Kopij verzenden naar:
h.bergman@xs4all.nl
Vóór: 1 maart, 1 juni,
1 sept. en 1 december

© 2026 Stichting Vrijzinnigen in Friesland

Contact:

E-mail: st.vrijzinnig@gmail.com

Website: www.vrijzinnigen-fryslan.nl

Keukenhof

Het bestuur en de pastor
wenst u allen
een indachtig Pasen toe
met uw familie en bekenden